

Субочев О. В.

СКЛАДОВІ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ЗАВДАННЯ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Постановка проблеми. Інноваційна модель стає як ніколи актуальною для стратегічного розвитку нашої держави. Для цього існує дві основні причини.

Причина перша: для забезпечення активного зростання економіки України насамперед необхідно вивести її на траєкторію сталого розвитку, а це під силу лише інвестиційно-інноваційній моделі розвитку. Саме інвестиційно-інноваційна модель, за розрахунками експертів, забезпечує 50% економічного зростання. Приблизно 21% за рахунок інвестицій і 29% - за рахунок інновацій [1].

Причина друга: без впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку буде проблематичним домогтися європейських стандартів в економічній, технологічній, екологічній та соціальній сферах.

Аналіз останніх досліджень. Питанню вивчення інноваційних моделей присвячено безліч досліджень. Найбільш значні роботи проводили – іноземні дослідники серед яких: М. Баргхай, Р. Фостер, Б. Санто, В. Д. Хартман, Б. Твісс, Г. Перлакі, Е. Менсфілд, Зафер Ачи, Яковец Ю. В., Глазьев С., Шеко П. та вітчизняні – О. Алимов, О. Амоша, Ю. Бажал, В. Геєць, В. Мунтян, В. Столяров, А. Сухоруков, С. Онишко, О. Осецький, Л. Безчасний, Л.Федулова.

Виділення невирішеної раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на численні декларації щодо побудови інноваційної моделі розвитку, поки що, справа не переходить в практичну площину. Основна причина – не існує відповідного попиту на інновації як на рівні підприємств, так і на рівні держави. Яскравим свідченням цього є держбюджет на 2006 рік. Даний законопроект, не відповідає критеріям розвитку. Наукомісткість виробництва промислової продукції в 2006 році складе 1,1%, а витрати на інноваційну діяльність становитимуть лише 1,2 % ВВП [2]. Це занадто мало, щоби казати про інноваційну спрямованість державної економічної політики. Тому розробка складових такої політики, є актуальним питанням.

Виклад основного матеріалу. На світовій арені протягом останніх 20 років формується новий тип суспільства, який базується на знаннях та інформації й орієнтується на управлінні інноваціями. Тому Уряду при розробці економічної політики необхідно віддавати пріоритет інноваційним галузям та суб'єктам господарювання, які впроваджують інновації з метою забезпечення ефективності в умовах глобальної конкуренції [4].

Проблеми економічного зростання в умовах інформаційно-технологічної революції необхідно вирішувати насамперед за допомогою ефективних інноваційних програм та стратегій. Тепер поглянемо на ситуацію в Україні. Венчурний бізнес чекає припливу капіталу, а він туди не йде, тому що інвесторам незрозумілий сценарій економічного розвитку країни. Адже не виконуються норми закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, яким передбачалось виділення бюджетних асигнувань не менше 1,7% від ВВП [3]. А фактично виділяється 0,47%.

Держбюджет-2006 запланований таким чином, що він, як і попередній, виконуватиме суто фіскальну функцію. А про те, щоб він забезпечував економічне зростання, не йдеться, не кажучи про інвестиційно-інноваційну спрямованість.

Упродовж 90-х років в Україні було прийнято низку важливих законодавчих актів з питань інноваційної діяльності: Закони України “Про інноваційну діяльність” (було визначено організаційні механізми та засоби фінансової підтримки виконання інноваційних проектів. Великі надії пов'язувалися з встановленням пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності, зокрема, за рахунок ПДВ), “Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності” (закладав основи державної політики в науково-технологічній сфері, визначав її основні завдання, механізми формування та реалізації).

Важливе значення мали також закони “Про науково-технічну інформацію” та “Про наукову і науково-технічну експертизу”, причому останній був визнаний еталонним для держав-учасниць СНД. Необхідно, також, підкреслити Закон “Про охорону прав на промислові зразки”, Постанову КМУ “Про створення Державного інноваційного фонду”, розпорядження Президента України “Питання створення технопарків та інноваційних структур малого бізнесу”. Але законодавча підтримка інноваційної сфери поки що вагомого результату не дала.

Відсутність практичної реалізації прийнятої нормативної бази не могла не відбитися негативним чином на стані інноваційної діяльності в Україні. Стан останньої визначається трьома чинниками: станом науки, станом інноваційної інфраструктури, попитом на інновації з боку матеріального виробництва. Тенденція до переважання негативних змін в науці і сьогодні залишається домінуючою.

У фундаментальній науці продовжується постаріння наукових кадрів, старіння дослідно-лабораторного оснащення; зростання диспропорцій в науково-технічній інфраструктурі обмежує можливості створення інноваційного продукту, придатного для комерційної реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках; організація науково-технічної інфраструктури, фінансового забезпечення та менеджменту стає дедалі менш придатною для реалізації великих інноваційно-інвестиційних проектів, поступово переорієнтовується на виконання дрібних, периферійних проектів і завдань. Внаслідок цього не відбувається суттєвих позитивних зрушень в структурі промислового виробництва, яка в ході змін 90-х років втратила значну частину виробництв нових технологічних укладів і сьогодні не відповідає критеріям розвинених країн.

Для побудови інноваційної моделі розвитку існують певні *перешкоди*:

1. Недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок.

Питання розробки ефективного механізму фінансування інноваційного розвитку посідало чільне місце на всіх етапах розробки інноваційного законодавства України, проте досі фактично залишається невирішеним. Так, Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність” було зроблено спробу законодавчо закріпити рівень бюджетних асигнувань на наукові дослідження (1,7-2,5% ВВП, окрім витрат на оборону). Згаданим законом передбачалося, що бюджетне фінансування здійснюється шляхом базового та програмно-цільового фінансування.

Фактично, частка бюджетних витрат на науку у відсотках ВВП не тільки не зросла, а продовжувала падати, у 2002 році вона знову вийшла на рівень 1998 року - 0,31% ВВП, а в останні роки становить близько 0,4% ВВП.

2. Недовершеність нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності.

Як засвідчує досвід, в інноваційній сфері, як і в інших сферах діяльності, набула поширення практика ігнорування законодавства, або призупинення дії статей законів, які стосувалися фінансування інноваційної діяльності. Це значною мірою нівелювало позитивний потенціал напрацьованої нормативної бази. Недосконалість останньої назвали в ході вищезгаданого опитування серед найвагомійших факторів, які перешкоджають здійсненню інновацій, 37,7% підприємців [1].

Формування інноваційного законодавства засвідчує, по-перше, нерівномірність цього процесу на різних ділянках, що знижує роль правової бази інноваційних процесів у цілому, по-друге, його фрагментарність та недостатність для забезпечення інноваційного розвитку національної економіки, по-третє, його значною мірою декларативний характер. Відчувається його неузгодженість з іншими розділами законодавства, насамперед, корпоративного, інвестиційного, податкового, соціального. Прогресивні норми законів не супроводжувалися відповідними підзаконними актами, які б забезпечили їхнє практичне уведення в дію.

3. Невідповідність корпоративної структури, яка формується в Україні, головним вимогам інноваційного розвитку.

В країнах з розвинутою ринковою економікою значна частина потенціалу галузевої науки, пов'язаної з комерціалізацією результатів наукових досліджень, працює в межах великих корпоративних структур. Такі структури є замовниками значної частки наукових досліджень і розробок, формують ринок для частини наукового та конструкторського потенціалу, яка діє самостійно в рамках малих інноваційних структур, забезпечуючи основну частину інвестиційної складової інноваційних проектів.

Діяльність малого інноваційного бізнесу в Україні, в силу умов, які склалися у національному виробництві, перебуває в стадії становлення. В цілому діяльність малого бізнесу здебільшого зорієнтована на торговельні операції, і внаслідок несприятливого для інноваційних процесів клімату, цей бізнес поки що не відіграє такої важливої ролі в інноваційних процесах, як у розвинених країнах.

4. Відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери.

В інноваційних системах країн з ринковою економікою обов'язковим елементом проведення узгодженої довгострокової науково-технічної політики в умовах конкуренції є визначення системи державних науково-технічних пріоритетів. Наявність таких пріоритетів є вихідним орієнтиром для концентрації національних ресурсів на напрямках технологічного прориву, проведення при участі держави не лише фундаментальних, але й частини прикладних досліджень і розробок, щоби зробити їхні результати придатними для подальшого використання в корпоративних структурах з метою комерційної реалізації. Хоча формально така система в Україні вже створена, проте її конкретне наповнення не відповідає ані вимогам перспективного розвитку, ні потребам захисту світових ринків вітчизняних виробників. Недієвість системи пріоритетів набуває стратегічного значення, оскільки блокує узгодження науково-технічної, бюджетно-фінансової, грошово-кредитної, промислової та зовнішньоторговельної політики.

5. Повільне формування в Україні сучасного і масштабного ринку інноваційної продукції.

Слабка робота щодо формування нових галузей виробництва, зумовлена низькими обсягами і деформованою структурою корпоративних та державних інвестицій, триваюче скорочення внутрішнього інноваційного попиту з боку галузей високих технологій, зростаюче фінансування досліджень з боку іноземних замовників змушують вітчизняних розробників збувати свою науково-технічну продукцію іноземним фірмам на початкових етапах інноваційного циклу, закриваючи тим самим шлях до реалізації економічного потенціалу нововведень на користь України.

6. Неготовність апарату державного управління до предметної діяльності, спрямованої на інноваційний розвиток економіки.

Ставлення державного апарату до питань інноваційного розвитку чи не найбільшою мірою відображає рецидиви адміністративно-бюрократичного мислення серед державних службовців та працівників корпоративних структур. По інерції з плановими завданнями, які доводилися згори, багато з них розглядає питання інноваційного розвитку як великий і непотрібний ризик для себе, а не як єдино можливий шлях виживання галузей економіки та України в цілому в сучасному світі.

Висновки. В усіх індустріальних країнах нововведення є одним із пріоритетних напрямів у політиці уряду, адже це - основа національної незалежності й економічного розвитку. Держава створює сприятливі умови для інноваційної діяльності, формуючи єдині та зрозумілі принципи, правила і механізми, що зумовлюють розвиток усіх суб'єктів інноваційної сфери.

Становище, яке спостерігається в інноваційній сфері України, засвідчує існування суттєвих системних перешкод формуванню інноваційної моделі розвитку України, які консервують розрив між розвитком виробництва, з одного боку, та динамікою процесів в науково-технічній сфері, з іншого, стають на заваді

концентрації централізованого та децентралізованого фінансування на завданнях інноваційного розвитку економіки.

Національна стратегія, орієнтована на формування інноваційної моделі розвитку, повинна поєднувати:

- безпосередні заходи національного та регіонального рівнів, здійснювані за прямого бюджетного фінансування, які сприятимуть поліпшенню якісних характеристик вітчизняного науково-технологічного потенціалу, інтенсифікації опановування науковими знаннями та новими технологіями, всебічному розвитку людського капіталу;
- здійснення суб'єктами національної економіки інноваційної діяльності та інвестицій інноваційного спрямування в конкурентному середовищі, збільшення пропозиції інноваційних продуктів, технологій та знань;
- зростання попиту суб'єктів національної економіки та громадян на інноваційні продукти, технології, знання, створення сприятливих умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та побут населення.

Джерела та література

1. Мунтян В. І., Професор Національної академії державного управління при Президентові України. Сайт Інституту стратегічних досліджень. <http://www.niss.gov.ua/>
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. – К.: Техніка, 2006. - с. 153 -154.
3. Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”.
4. Матеріали наукової конференції: VI Всеукраїнська науково-практична конференція аспірантів і студентів. “Проблеми розвитку фінансової системи України і Криму”. Сімферополь, 24-28 березня 2004 р.

Криклій О.А.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНІХ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В БАНКУ З ФІЛІЯМИ

Постановка проблеми. В умовах існуючої тенденції до збільшення масштабів діяльності банки з розгалуженою мережею філій мають значні конкурентні переваги перед безфілійними банками. Наявність мережі філій дає банкам додатковий інструмент для територіальної експансії в нові регіони, залучення нових клієнтів, удосконалення продуктового ряду та надання нових видів послуг.

В умовах зниження процентної маржі та падіння прибутковості мережа філій банку може сприяти зростанню прибутковості діяльності банку за рахунок економії від масштабу операцій, збільшення асортименту та здійснення спільних проєктів. Але всі перелічені переваги банку з філіями реалізуються лише за умов наявності ефективної організації внутрішніх фінансових відносин. На нашу думку, система внутрішніх фінансових відносин у банку з філіями повинна будуватися на основі механізму госпрозрахунку, який забезпечить оптимальний розподіл ресурсів між філіями банку, сприятиме управлінню ризиками, а також стане інструментом аналізу результатів діяльності банку в цілому та його філій, зокрема.

Аналіз останніх публікацій. При вивченні даного питання, в переважній більшості, вітчизняні фахівці [1, 2, 3] досліджують впровадження госпрозрахунку на рівні підприємств, в банках ця проблема залишається мало дослідженою, відсутні комплексні розробки, які б повністю розкрили теоретичні питання та надали практичні рекомендації щодо використання госпрозрахунку в банках з розгалуженою мережею філій. Дослідженню проблем внутрішнього госпрозрахунку в банках присвячені праці російських науковців А.Ашкінадзе та О. Княжеченко [4, 5, 6] та Т. Нованішиної [6], у вітчизняній науковій літературі дана проблема майже не розглядається.

Мета статті. Метою даного дослідження є обґрунтування механізму госпрозрахунку в системі організації внутрішніх фінансових відносин у банку з філіями.

Основний матеріал статті. Госпрозрахунок – багатоаспектне поняття. Це, по-перше, регламентований центральним керівництвом банку спосіб внутрішнього підприємництва структурних підрозділів та філій банку, заснований на відносній оперативно-фінансовій їх самостійності; по-друге, форма контролю центральним офісом банку планових, насамперед, фінансових показників діяльності філій за допомогою зіставлення фактичного фінансового результату з плановими цільовими завданнями; по-третє, спосіб посилення відповідальності та матеріальної зацікавленості керівників та членів колективу філій банку в підвищенні рентабельності їх діяльності.

Внутрішній госпрозрахунок філії, будучи невід'ємною частиною господарського розрахунку банку в цілому, повинен являти собою його подальший розвиток та конкретизацію на основі доведення госпрозрахункових принципів управління до структурних ланок банку – його філій. Як і госпрозрахунок банку в цілому, він покликаний на основі розвитку та підвищення відповідальності структурних підрозділів забезпечити чітке виконання планових завдань, раціональне використання трудових, матеріальних та фінансових ресурсів, підвищення якості роботи і на цій основі сприяти зростанню ефективності роботи банку та досягненню його стратегічних цілей.

Однак внутрішній госпрозрахунок повинен будуватися на інших планових, організаційних та правових засадах, ніж госпрозрахунок банку. Зазначена відмінність обумовлена тим, що внутрішній госпрозрахунок